

ضرورت بازنگری و اصلاح

قانون تجارت

✍ امیرحسین اسدی

قانون تجارت و اصلاحیه آن، یکی از قدیمی ترین قوانین کشور ما است که نیاز مبرم به بازنگری و اصلاح دارد. پیش نویس اصلاحیه قانون تجارت به رغم اهمیت خاص آن، سالهای متمادی است که بلا تکلیف مانده و در ظاهر، مجلس شورای اسلامی برنامه ویژه ای برای به روز رسانی و تعدیل آن ندارد و این روند نیز همچنان ادامه خواهد یافت. از آنجا که بررسی موارد اصلاحی مورد نیاز قانون تجارت نیازمند یک بررسی اساسی است و ادا کردن حق مطلب در این مقاله امکان پذیر نخواهد بود، از اینرو در ادامه تنها به برخی موارد مهم اشاره خواهیم کرد.

قانون تجارت و پیاده سازی استانداردهای بین المللی گزارشگری مالی

با توجه به این که پیاده سازی استانداردهای بین المللی گزارشگری مالی (IFRS) در کشور، نیازمند آماده سازی و مهیا کردن بستر قانونی مناسب و هماهنگ با این استانداردها است، فرایند اجرای استانداردهای بین المللی گزارشگری مالی به گونه ای است که مسائل غیرحسابداری زیادی بر آن تأثیرگذار بوده و در برخی موارد، این تأثیرها به حدی است که صورتهای مالی را به شدت دگرگون می سازد. برای مثال، یکی از مسائل تأثیرگذار، قانون تجارت و اصلاحیه آن و قانون مالیاتهای مستقیم است که دامنه تأثیر آنها بر اجرای استانداردهای یادشده در گزارشگری شرکتها و دیگر بنگاههای اقتصادی، غیرقابل انکار است.

استانداردهای بین المللی تا حدود زیادی مبتنی بر ارزشهای بازار است و سودهای تحقق نیافته را شناسایی می کند؛ بنابراین قوانین

فعالی کشور ما با پذیرفته شدن استانداردهای بین المللی ناگزیر خواهند بود سودهایی را در مجامع عمومی شرکتها تقسیم کنند که درواقع تحقق نیافته اند؛ همچنین، مالیات سنگینی را پرداخت کنند که به ازای آن پول نقدی وارد شرکت نشده است.

البته، قانون تجارت به خودی خود نقش بازدارنده ای برای پیاده سازی استانداردهای بین المللی ندارد؛ اما در صورتی که قرار باشد نقش تسهیل کننده در پذیرش استانداردهای بین المللی گزارشگری مالی داشته باشد، ناگزیر باید گزارشگری مالی نوین را که مبتنی بر استانداردهای بین المللی است، به رسمیت بشناسد.

مدیران، به ویژه در کشورهای دیگر، پاداش عملکرد خود را به طور عمده براساس درصدی از سود خالص یا براساس مبنای دیگری همچون قیمت سهام شرکتها، دریافت می کنند. در کشور ما طبق ماده ۲۴۱ اصلاحیه قانون تجارت، نسبت معینی از سود خالص شرکت به منظور پاداش هیئت مدیره در نظر گرفته می شود.

بدین لحاظ، استانداردهای متفاوت و تعدیل شده به سودوزیانهایی متفاوتی منتج خواهند شد.

اگرچه تاکنون استانداردهای ایران به طور عمده براساس استانداردهای بین‌المللی تدوین شده‌اند، اما استفاده از مجموعه کامل استانداردهای بین‌المللی به احتمال قوی بر سودوزیان شرکتها تأثیرگذار خواهد بود.

از جمله، می‌توان به بعضی از استانداردهای بین‌المللی که آثار سودوزیانی دارند و تاکنون استفاده نشده‌اند، از جمله استانداردهای ابزار مالی و مالیات بر درآمد، اشاره کرد. بدین لحاظ، الزامهای ماده ۱۴۱ اصلاحیه قانون تجارت و آستانه مورد نظر قانون‌گذار باید به گونه‌ای مورد بازنگری قرار گیرد که هدفهای اصلی قانونگذار با اجرای استانداردهای بین‌المللی، همچنان به قوت خود باقی بماند.

قانون تجارت و قانون مالیاتهای مستقیم

با عنایت به اصلاحیه قانون مالیاتهای مستقیم مورخ ۱۳۹۴/۴/۱۳، آیین‌نامه مربوط به نوع دفاتر اسناد و مدارک روشهای نگهداری و تعاریف دفاتر آن، طی ۱۰ فصل تدوین شده است؛ در فصل اول و چهارم این آیین‌نامه، انواع دفاتر و تعاریف آن به ترتیب شامل دفاتر روزنامه، کل، روزنامه و کل مشترک، معین و دیگر دفاتر، نام برده شده‌اند. البته این نوع دفاتر و تعاریف آن با دفاتری که در ماده ۶ اصلاحیه قانون تجارت عنوان شده، دارای تفاوتی است که از این حیث این مهم نیازمند بازنگری می‌باشد. همچنین، مدت زمان نگهداری دفاتر در قانون تجارت، ۱۰ سال ذکر شده است؛ در صورتی که در قانون مالیات بر ارزش افزوده، ۵ سال به صورت فیزیکی و پرونده الکترونیکی آن برای همیشه عنوان شده است.

تقسیم سود

در شرکتهای سرمایه‌گذاری براساس اساسنامه شرکت و تصویب مجمع عمومی عادی، درصدی از درآمد حاصل از فروش سبد سهام به عنوان اندوخته در نظر گرفته می‌شود تا بدین طریق، از تقسیم آن جلوگیری شود و یا فروش داراییهای ثابت از قبیل ساختمان و زمین شرکتها که قانونگذار به منظور حفظ قدرت نقدینگی و جلوگیری از خروج منابع مالی، می‌تواند این موارد را از تقسیم مستثنی کند.

این پاداش نباید از درصد معینی از سود تقسیمی در همان سال (با توجه به نوع شرکت سهامی)، بیشتر باشد. با عنایت به اهمیت و تأثیر پاداش مدیران بر عملکرد شرکت، به نظر می‌رسد وقت آن رسیده تا قانون تجارت به روزرسانی شود. پرداختهای مبتنی بر سهام به مدیران و کارکنان، موضوع **استاندارد بین‌المللی گزارشگری مالی شماره ۲ (IFRS 2)** است که تا حدود زیادی با موضوع مورد بحث همخوانی دارد. بنابراین، ضرورت بازنگری و در صورت لزوم تعدیل و اصلاح آنها به گونه‌ای که قانون‌گذار در عین حفظ هدف اصلی، موانع اجرای مناسب کارا و اثربخش استانداردهای مزبور را برطرف کند، در این برهه زمانی امری ضروری است.

اصلاح و تعدیل ماده ۱۴۱ اصلاحیه قانون تجارت

بسیاری از مفاد قانون تجارت، براساس مقدیری است که از سامانه حسابداری استخراج می‌شود. سود خالص و سودوزیان انباشته از مصداقهای این موضوع هستند که در قانون تجارت از آنها استفاده شده است.

ماده ۱۴۱ اصلاحیه قانون تجارت، یکی از مفاد بسیار مهم قانون تجارت است که براساس ارقام مندرج در صورتهای مالی، وضع شده است. با عنایت به این ماده، اگر زیان انباشته واحد اقتصادی به نیمی از سرمایه برسد، آن واحد اقتصادی موظف است در اسرع وقت مجمع عمومی فوق‌العاده را دعوت کند تا نسبت به انحلال شرکت یا بقای شرکت، تصمیم‌گیری کند و در صورتی که مجمع رأی به انحلال شرکت ندهد، سرمایه تا سقف سرمایه موجود، کاهش می‌یابد. در این ماده، یک مرز ۵۰ درصدی وجود دارد که در سالهای قبل براساس استانداردهای حسابداری همان زمان، مد نظر قرار گرفته شده است.

واقعیتی که باید به آن نیز توجه کنیم، این است که با گذر زمان و تدوین استانداردهای حسابداری (به جای اصول کلی) و سپس تغییرهای مداوم این استانداردها، عوامل مؤثر و دخیل در محاسبه سودوزیان حسابداری، تغییر کرده است.

در حقیقت، استانداردهای حسابداری ممکن است بر میزان سودوزیان گزارش شده تأثیرگذار باشند؛ برای مثال، سودوزیان محاسبه‌شده برای عملکرد یک شرکت در یک سال، تحت استانداردهای متفاوت و تجدیدنظرشده، یکسان نخواهند بود.

پیش‌بینی درآمد هر سهم و تحقق آن

در راستای حفظ منافع حقوق سهامداران و افزایش مسئولیت اعضای هیئت‌مدیره و مدیران شرکتها و جلوگیری از سفته‌بازی و ایجاد بازاری کارآمد در بازار سرمایه کشور، ضروریست قانونگذار در مورد سودوزیان پیش‌بینی شده و عملکرد واقعی، تمهیدات و مسئولیتهایی برای مدیران شرکتها در نظر بگیرد.

همچنین با عنایت به پیاده‌سازی استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی، یکی از نگرانیهای موجود در استفاده از این استانداردها، سوءاستفاده‌های مدیریتی از استانداردهای قضاوت‌محور است. از اینرو، ضروریست با عنایت به موارد مطرح‌شده در قبل، مسئولیت مدیران و اعضای هیئت‌مدیره افزایش یابد.

ترکیب واحدهای تجاری

ترکیبهای تجاری و صورتهای مالی تلفیقی، از جمله مواردی است که باید به متن قانون تجارت اضافه شود و نیاز مبرم به تعریف و تبیین ضوابط قانونی مرتبط با ترکیبهای تجاری و موارد مرتبط با آن در قانون تجارت وجود دارد؛ از جمله، ارائه تعریف جامع و مانع و ضوابط خاص در ارتباط با مفاهیم گروه، شرکتهای اصلی، وابسته، فرعی و مشارکت خاص و مفهوم حقوق اقلیت. همچنین، مسئولیتهای قانونی شرکت اصلی نسبت به شرکت فرعی و وابسته و یا مشارکت خاص، از جمله موارد دیگری است که باید به آنها پرداخته شود.

سخن آخر

وجود بستر قانونی مناسب در کشور، با توجه به این‌که مفاد قانونی یکی از عوامل مؤثر در پیاده‌سازی و اجرای استانداردهای گزارشگری مالی است، ممکن است مانع از تضییع حقوق سهامداران شود. قانون تجارت با هماهنگی با دیگر قوانین موجود در کشور، موجب تسریع و عملیاتی شدن کارها و ایجاد انضباط کاری بین شرکتها و دیگر نهادها شود.

امید است که با ایجاد تعامل نهادهای قانونگذاری، بستر قانونی مناسب، هماهنگ و یکپارچه‌ای در سطح کشور پدید آید.

منابع:

• قانون تجارت

• IFRS Foundation, **IFRS 2: Share-based Payment**,
www.ifrs.org, 2004

همچنین در به‌کارگیری استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی که بیشتر از ارزشهای منصفانه استفاده می‌شود و تغییرهای ناشی از آن، حسب مورد در صورت سودوزیان یا در صورت سودوزیان جامع، منعکس خواهد شد و بخشهایی که مرتبط با سودوزیان خالص است، به سودوزیان انباشته انتقال می‌یابد و در نهایت تقسیم خواهد شد. تغییرها در سودوزیان، به‌ویژه در مواردی که به سود منجر می‌شود، موجب افزایش انتظار سهامداران می‌شود و از آنجا که سودهای شناسایی شده از نقدشوندگی بالایی برخوردار نیستند، از اینرو قابلیت تقسیم نداشته و به احتمال، مشکلاتی در ارتباط با تقسیم سود برای شرکتها در مجامع عمومی آنها به‌وجود خواهد آمد.

تعدیلهای سنواتی

شناسایی ثبتهای حسابداری تحت سرفصل تعدیلهای سنواتی، با شدت قوت و ضعف نظام کنترلهای داخلی شرکت ارتباط مستقیم دارد و موجب تأثیرهای منفی بر سرمایه‌گذاران و نبود اطمینان آنها نسبت به صورتهای مالی شرکتها خواهد شد. شناسایی سود واهی در یک سال و برگشت آن در سال بعد از طریق شناسایی زیان تحت سرفصل تعدیلهای سنواتی، منجر به تقسیم سود واهی و پرداختهای بیش از واقع به‌عنوان پاداش هیئت‌مدیره می‌شود. در این راستا، قانونگذار می‌تواند در برخی مفاد قانون تجارت مرتبط با تعدیلهای سنواتی، تمهیدات کنترلی، محدودکننده و بازدارنده‌ای بیندیشد تا به کاهش این پدیده در صورتهای مالی منجر شود. همچنین، با تصویب استاندارد شماره ۳۴ حسابداری با عنوان «رویه‌های حسابداری، تغییر برآوردهای حسابداری و اشتباهات»، این استاندارد ممکن است به‌عنوان چارچوب مناسبی برای رسیدگی حسابرسان و ارائه گزارش آنها قرار گیرد. البته، در برخی موارد، شناسایی تعدیلهای سنواتی اجتناب‌ناپذیر است.

حداقل سرمایه قانونی

طبق ماده ۵ اصلاحیه قانون تجارت، کمترین سرمایه مورد نیاز برای تأسیس شرکتها سهامی عام و خاص به ترتیب پنج میلیون ریال و یک میلیون ریال در نظر گرفته شده است که با عنایت به ارزش زمانی پول و تورم موجود در کشور، این ارقام نیز نیاز به اصلاح دارند.